

ΣΕΙΡΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4/2015

Απρίλιος 2015

**ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2013: ΜΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**

Ανδρέας Θεοφάνους

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

4/2015
Απρίλιος 2015

**ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2013: ΜΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**

Ανδρέας Θεοφάνους

ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2013:
ΜΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

4/2015

Λευκωσία, Απρίλιος 2015

Copyright © Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ανδρέας Θεοφάνους

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και Πρόεδρος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων καθώς και του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει επισκεφθεί αριθμό πανεπιστημίων και δεξαμενών σκέψης ως επισκέπτης καθηγητής, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης ή/και προσκεκλημένος ομιλητής στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μέση Ανατολή, την Ιαπωνία και την Αυστραλία. Αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα ιδρύματα: *London School of Economics and Political Science, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center of Scholars, Center for European Integration Studies – University of Bonn, Hebrew University of Jerusalem, Australian Institute of International Affairs* και *University of Tokyo*. Είναι συγγραφέας και συν-επιμελητής διαφόρων βιβλίων και κειμένων πολιτικής για πολιτικά και οικονομικά θέματα καθώς και για θέματα που σχετίζονται με την Κύπρο, την ΕΕ και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα βιβλία του «Η Πολιτική Οικονομία της Λύσης του Κυπριακού Προβλήματος: Η Εξέταση Τεσσάρων Σεναρίων» (2009) και «Η Κύπρος Ενώπιον Διλημμάτων - Σκέψεις και Προβληματισμοί» (2011). Υπογραμμίζεται συναφώς το κείμενο πολιτικής (με τη συμβολή ομάδας εργασίας) *Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ - Πως θα εξέλθουμε από την κρίση* (δημοσιεύθηκε από το Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας τον Μάιο 2013) και *THE WAY OUT OF THE CYPRUS ECONOMIC CRISIS* (δημοσιεύθηκε από τη *Notre Europe* τον Σεπτέμβριο του 2013). Έχει δημοσιεύσει αριθμό συγγραμμάτων, οργάνωσε πολυάριθμα διεθνή συμπόσια και συνέδρια, και ήταν/είναι επιστημονικός συντονιστής σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Στις αρχές του 2010 εισήγαγε τη νέα σειρά Κειμένων Πολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας ενώ από το 2004 είναι επίσης επιμελητής του ηλεκτρονικού εντύπου *In Depth*.

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους Κυριάκο Γεωργίου, Παύλο Ξενοφώντος, Στέφανη Χρίστου, Χάρη Σταυρινίδη και Χριστόφορο Χριστοφόρου για τα χρήσιμα σχόλια και τις παρατηρήσεις για το συγκεκριμένο κείμενο. Ευχαριστώ επίσης την Στυλιάνα Πέτρου και την Άννα Χριστοδουλίδου για τη βοήθεια τους.

ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2013: ΜΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Εισαγωγή

Το στίγμα των αποφάσεων του Eurogroup και οι επιπτώσεις

Εισηγήσεις Πολιτικής

Εισαγωγή

Ως αποτέλεσμα της ανικανότητας, της απρονοησίας, της ανευθυνότητας, της επιπολαιότητας, του άκρατου καταναλωτισμού, της διαπλοκής και της διαφθοράς καθώς και εξωγενών παραγόντων η Κύπρος βρέθηκε ενώπιον πολύ σοβαρών προβλημάτων περί τα τέλη του 2012. Η έκρηξη στο Μαρί ενάμιση χρόνο ενωρίτερα είχε τραγικές συνέπειες αλλά και σοβαρότατο κόστος. Αποτελούσε επίσης μια πολύ σοβαρή προειδοποίηση για την επερχόμενη κατάρρευση. Πάρα ταύτα το ευρύτερο σύστημα δεν αντιλήφθηκε τη σοβαρότητα της κατάστασης και δεν προέβη σε ουσιαστικές διορθωτικές κινήσεις.¹

Οι αποφάσεις του Eurogroup τον Μάρτιο του 2013 για την Κύπρο μοιραία κατέστρεψαν την οικονομία και ευνούχισαν τη δυνατότητα ανάκαμψής της. Η βαναυσότητα των εν λόγω αποφάσεων καθίσταται ακόμη μεγαλύτερη όταν λάβουμε επίσης υπ' όψιν ότι τον Οκτώβριο του 2011 οι αποφάσεις του Eurogroup για την Ελλάδα για κούρεμα και την ανασυγκρότηση του ελληνικού χρέους στοίχισε στις κυπριακές τράπεζες περίπου €4,5 δισεκατομμύρια. Αυτό αντιστοιχούσε περίπου στο 25% του κυπριακού ΑΕΠ. Η ζημιά για την Κύπρο ήταν πρωτοφανής.

Δυστυχώς όμως παρά τη μεγάλη καταστροφή η μετριότητα, η διαπλοκή και η διαφθορά εξακολουθούν να υφίστανται. Υπάρχει επίσης ένα ευρύτερο θέμα λειτουργίας των θεσμών που σχετίζεται με αυτά τα τρία φαινόμενα. Σημειώνεται επίσης ότι έχουν προκύψει διάφορα ζητήματα σε σχέση με ζητήματα διαχείρισης της διαλυθείσας Λαϊκής Τράπεζας. Πάνω απ' όλα όμως υπογραμμίζονται τα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου. Δεν είναι μόνο η πιθανή σύγκρουση συμφερόντων όπως

¹ Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι υπήρξαν και εξωγενείς παράγοντες που εμπάθουναν την κρίση: συγκεκριμένα και, μεταξύ άλλων, σημειώνονται η διεθνής οικονομική κρίση, η ευρύτερη κρίση στην Ευρωζώνη καθώς και οι ανεπαρκείς πυλώνες της ΟΝΕ.

έχει κατ' επανάληψιν σημειωθεί. Τίθενται επίσης ευρύτερα ζητήματα οικονομικής φιλοσοφίας σε θέματα όπως η διαχείριση του ELA, οι κανονισμοί δανειοδότησης κλπ.²

Ενώ η οικονομική δραστηριότητα εξακολουθεί να συρρικνώνεται και το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων να αυξάνεται οι αποκαλύψεις για τα σκάνδαλα, τη διαπλοκή και τη διαφθορά εντείνουν την αβεβαιότητα και αυξάνουν την απαισιοδοξία. Η αξιοπιστία του ευρύτερου πολιτικοοικονομικοκοινωνικού συστήματος έχει μειωθεί επικίνδυνα σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Την ίδια ώρα η κυβέρνηση δεν είναι αυτόφωτη: αντίθετα, είναι εντολοδόχος της Τρόικα παραμένοντας πιστή στην εφαρμογή ενός παράλογου οικονομικού προγράμματος. Καθολικό είναι το αίτημα για εξυγίανση - άλλο όμως εξυγίανση και άλλο διάλυση οικονομίας και κοινωνίας. Έφθασε η ώρα για μια ευρύτερη ανασυγκρότηση σε όλα τα επίπεδα - οικονομικής φιλοσοφίας, αξιακού συστήματος, θεσμών αλλά και προσώπων.

Το στίγμα των αποφάσεων του Eurogroup και οι επιπτώσεις

Κύριο χαρακτηριστικό των αποφάσεων του Eurogroup τον Μάρτιο του 2013 για την Κύπρο ήταν το κούρεμα καταθέσεων και η καταστροφή του τραπεζικού τομέα. Το Μνημόνιο το οποίο είχε σχεδιασθεί προηγουμένως, πέραν από τη δημοσιονομική προσαρμογή και τις ιδιωτικοποιήσεις, περιείχε το κούρεμα καταθέσεων. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα ακόλουθα:³

² Για παράδειγμα, σημειώνεται ότι πρόσφατα η Διοικήτης της Κεντρικής Τράπεζας δήλωσε ότι ο ELA πρέπει να αποπληρωθεί μέχρι το 2017. Ενώ η θέση αυτή μπορεί να είναι απαίτηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας τυχόν υλοποίησή της θα αποτελεί λανθασμένη οικονομική πολιτική. Πέραν τούτου εγείρεται το ερώτημα γιατί δεν διεκδικεί η Κυβέρνηση και η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου την απαλλαγή από τον ELA ή τουλάχιστον τη διαφοροποίηση των όρων αποπληρωμής λαμβάνοντας υπ' όψιν το πώς τον χρεώθηκε η Τράπεζα Κύπρου.

³ Σημειώνεται ότι δεν υπολογίζονται τα χρήματα που απωλέσθηκαν από κούρεμα επενδυτών αξιόγραφων της Λαϊκής Τράπεζας και της Τράπεζας Κύπρου, γύρω στα €1,4 δισεκατομμύρια. Ούτε υπολογίζεται η απώλεια πλούτου από τον μηδενισμό των μετοχών της Λαϊκής Τράπεζας και το κούρεμα των μετοχών της Τράπεζας Κύπρου κατά 99%.

- i. Κούρεμα Καταθετών Λαϊκής Τράπεζας (Bail in) άνω των €100.000: ως αποτέλεσμα χάθηκαν €4 δισεκατομμύρια καταθέσεις ενώ διαλύθηκε η συγκεκριμένη Τράπεζα.
- ii. Μετατροπή Καταθέσεων άνω των €100.000 και κατόπιν κούρεμα των καταθετών της Τράπεζας Κύπρου σε επίπεδο 47,5%: χάθηκαν περίπου €3,8 δισεκατομμύρια.
- iii. Διαγραφή υποχρεώσεων του Κράτους προς το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων ύψους €7,2 δισεκατομμυρίων.⁴
- iv. “Δωρεά” στην Τράπεζα Πειραιώς από τις εργασίες κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα για να περιοριστεί/“ring fence” ο συστημικός κίνδυνος της Κύπρου – δηλαδή, οι κυπριακές τράπεζες στην Ελλάδα πωλήθηκαν έναντι πινακίου φακής. Η πώληση των υποκαταστημάτων Κυπριακών Τραπεζών στην Ελλάδα στην τιμή των €524 εκατομμυρίων εμπεριείχε το στοιχείο της βιασύνης και της προχειρότητας αφού δεν έγινε κατόπιν αξιολόγησης της αξίας των εργασιών των τριών κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα. Η αποτίμηση έγινε στο 65% της αξίας χωρίς να ληφθούν υπ’ όψιν όλα τα δεδομένα. Με βάση τους υπολογισμούς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας η καθαρή αξία των κυπριακών τραπεζικών υποκαταστημάτων στην Ελλάδα ξεπερνούσε τα €8,5 δισεκατομμύρια.
- v. Μεταφορά €9,5 δισεκατομμύρια ELA της υπό διάλυση Λαϊκής Τράπεζας στην Τράπεζα Κύπρου.

Επισημαίνεται ότι η καταστροφή ήταν μεγαλύτερη και για αυτό η Τράπεζα Κύπρου και η Ελληνική Τράπεζα χρειάστηκαν δεύτερο κύκλο αναχρηματοδότησης το 2014 που είχε ως συνέπεια την περαιτέρω υποβάθμιση του ποσοστού συμμετοχής (dilution) των μετόχων. (Αυτή η διαδικασία είναι μια μορφή απομείωσης κουρέματος.) Η Τράπεζα Κύπρου το

⁴ Η πρόνοια αυτή αποτελούσε μέρος του Μνημονίου που είχε συμφωνηθεί πριν από τις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου του 2013. Όμως δεν φαίνεται να έχει ξεκαθαρίσει το όλο σκηνικό. Το ζήτημα αυτό θα επανεξετασθεί. Πάνω απ’ όλα θα πρέπει να επαναξιολογηθούν όλες οι προεκτάσεις.

2014, μετά από οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, προχώρησε στην αύξηση του κεφαλαίου της κατά €1 δισεκατομμύριο. Η Ελληνική Τράπεζα προχώρησε την ίδια περίοδο σε νέα αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους περίπου €220 εκατομμύρια. Όσο αφορά τον Συνεργατισμό το τελικό ποσό ανακεφαλαιοποίησης ανήλθε στα €1,5 δισεκατομμύρια ενώ αρχικά, σύμφωνα με το απαισιόδοξο σενάριο της PIMCO, υπολογιζόταν ότι θα απαιτούντο μόνο €589 εκατομμύρια.

Αναπόφευκτα η καταστροφή του τραπεζικού συστήματος επιδείνωσε την ύφεση με δυσμενή αποτελέσματα: μεταξύ άλλων, αυξήθηκε η ανεργία καθώς και το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Στην περίπτωση της Τράπεζας Κύπρου το ψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων (σήμερα γύρω στο 63%) καθώς και ο ELA δημιουργούν ασφυχτικές καταστάσεις.⁵

Σήμερα το κυπριακό δημόσιο χρέος ανέρχεται γύρω στα €18,53 δισεκατομμύρια, ο ELA γύρω στα €8,5 δισεκατομμύρια και οι κρατικές εγγυήσεις γύρω στα €3 δισεκατομμύρια. Το ιδιωτικό χρέος (νοικοκυριών και επιχειρήσεων) ανέρχεται γύρω στα €61 δισεκατομμύρια από τα οποία σήμερα περίπου 57% δεν εξυπηρετείται. Εάν ληφθεί υπ' όψιν το συνολικό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος καθίσταται προφανές ότι τα δεδομένα είναι δραματικά.

Καταλήγοντας βλέπουμε ότι το κυπριακό συνολικό χρέος (δημόσιο και ιδιωτικό) ξεπερνά τα €90 δισεκατομμύρια.⁶ Το ΑΕΠ είναι στα €15

⁵ Επισημαίνεται επίσης ότι οι μεγάλοι μέτοχοι της Τράπεζας Κύπρου και της Ελληνικής δεν είναι θεσμικοί οργανισμοί με γνώση και εμπειρία του τραπεζικού τομέα με μακροπρόθεσμο επενδυτικό ορίζοντα αλλά γνωστά επιθετικά ταμεία (aggressive hedge funds) με στρατηγική εξόδου στα 3 χρόνια και μέσα σ' αυτό τον χρόνο θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους πριν ρευστοποιήσουν τις θέσεις τους. Στην περίπτωση της Ελληνικής η Wargaming έχει διαγραφεί από το ΧΑΚ γιατί δεν έχει υποβάλει λογαριασμούς για το 2013. Πρόβλημα υπάρχει και με τη σύνθεση των Διοικητικών Συμβουλίων και των δύο τραπεζών όπου αρκετά μέλη ζουν στο εξωτερικό και δεν έχουν εμπειρία και τριβή με την κυπριακή οικονομία αλλά ούτε και τον απαιτούμενο χρόνο να ασχοληθούν επαρκώς.

⁶ Σε αυτό συμπεριλαμβάνεται ο ELA και οι κρατικές εγγυήσεις.

δισεκατομμύρια και συρρικνώνεται και οι τόκοι που αναλογούν στα συνολικά χρέη υπολογίζονται περίπου στα €5 δισεκατομμύρια το χρόνο. Εν ολίγοις οι πραγματικότητες στην Κύπρο είναι σκληρές και αδυσώπητες.

Το ζητούμενο είναι η έξοδος από την κρίση: ο τερματισμός της οικονομικής συρρίκνωσης, η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, η δημιουργία προϋποθέσεων αποπληρωμής του ιδιωτικού χρέους, η ύπαρξη ρευστότητας, η επαναφορά σε συνθήκες ομαλότητας. Προφανώς όλα αυτά θα είναι δυνατόν να γίνουν στα πλαίσια ενός νέου υποδείγματος.

Ενώ οι αποφάσεις στο Eurogroup έδωσαν τη χαριστική βολή στον χρηματοπιστωτικό τομέα με την ευρεία έννοια του όρου δεν έχουν δημιουργηθεί νέοι μοχλοί οικονομικής μεγέθυνσης. Ούτε και έχει εκπονηθεί ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο αναπτυξιακής στρατηγικής. Είναι γεγονός ότι το προηγούμενο υπόδειγμα ήταν ξεπερασμένο και αποτελούσε μέρος του προβλήματος. Παρά την κατάρρευση όμως δεν βλέπουμε ουσιαστικές κινήσεις τα τελευταία δύο χρόνια προς μια ουσιαστική ανανέωση. Έτσι η Κύπρος εξακολουθεί να είναι σε αναζήτηση υποδείγματος.

Υπογραμμίζεται συναφώς η σημασία μιας αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης. Μέχρι τώρα δεν έχουν γίνει επαρκείς κινήσεις που να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση ενώ είναι αμφίβολο εάν οι ιδιωτικοποιήσεις θα οδηγήσουν στα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η μνημονιακή πολιτική στην οποία παραμένει προσκολλημένη η κυβέρνηση οδηγεί την κυπριακή οικονομία σε συνεχή συρρίκνωση. Όταν θα επέλθει η σταθεροποίηση αυτή θα γίνει σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η μνημονιακή πολιτική έχει επίσης επηρεάσει αρνητικά την κτηματική αγορά καθώς και τη ροπή του Κύπριου πολίτη για απόκτηση ακίνητης περιουσίας. Επιπρόσθετα,

και η ροπή προς την αποταμίευση έχει εξασθενήσει ουσιαστικά καθώς με το κούρεμα καταθέσεων πέραν της απώλειας πλούτου έχει δεχθεί βαρύτατο πλήγμα και η εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα. Σημειώνεται επίσης ότι επειδή ο φόρος για εισοδήματα από καταθέσεις είναι στο 30% προφανώς επηρεάζονται δυσμενώς οι καταθέσεις.

Σε χώρες όπου αντιμετωπίζονται σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα οι συνταγές είναι διαφορετικές. Σημειώνεται, μεταξύ άλλων, η πολιτική Ρόναλτ Ρήγκαν όταν εκλέγηκε πρόεδρος των ΗΠΑ το 1980. Αρχές του 1981 οι ΗΠΑ περνούσαν μια από τις χειρότερες οικονομικές κρίσεις μετά από αυτήν του 1930. Οι φορολογικοί συντελεστές ήταν ψηλοί ενώ η ανεργία ανήλθε στο 11,1% ποσοστό που ήταν το ψηλότερο από την κρίση του 1930. Ο Πρόεδρος Ρήγκαν προχώρησε με ουσιαστικές φορολογικές μειώσεις, με περικοπές στις δημόσιες δαπάνες καθώς και σε ουσιαστική μείωση της γραφειοκρατίας και των υπερβολικών ρυθμίσεων. Στα οκτώ χρόνια διακυβέρνησης του ο Ρήγκαν πέτυχε τα ακόλουθα:

- i. δημιουργήθηκαν 20 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας.
- ii. Ο πληθωρισμός έπεσε από 13,5% το 1980 στο 3,5% το 1988.
- iii. Η ανεργία έπεσε από το 11,1% στο 4,4%.
- iv. Το ποσοστό των νοικοκυριών που κέρδιζαν περισσότερα από \$75.000 ετησίως αυξήθηκε από το 20,2% στο 25,7% (αύξηση 27,2%).
- v. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 23,4%%.

Η πολιτική σκληρής λιτότητας σε ένα κράτος με υψηλή ανεργία, ένα τεράστιο ιδιωτικό και δημόσιο χρέος καθώς και ένα προβληματικό τραπεζικό τομέα με χαμηλή αξιοπιστία είναι όχι μόνο αδιέξοδη αλλά και καταστροφική. Είναι πολύ σημαντικό να αξιολογηθούν συγκριτικά η οικονομική φιλοσοφία της Τρόικα

αφ' ενός και του Προέδρου Ρήγκαν αφ' ετέρου.⁷ Με το ίδιο σκεπτικό αξίζει να συγκριθεί η πολιτική της Τρόικα με την πολιτική που ακολούθησαν οι ΗΠΑ με τον Πρόεδρο Ρούσβελτ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 για την αντιμετώπιση της μεγάλης κρίσης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η νέα κυβέρνηση ακολούθησε μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική περιλαμβανομένου της δημιουργίας του κοινωνικού κράτους. Η πολιτική αυτή ονομάστηκε New Deal. Ταυτόχρονα ακολουθήθηκε μια επεκτατική νομισματική πολιτική.

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι ο τραπεζικός τομέας της Κύπρου αντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα εμπιστοσύνης. Πέραν τούτου ενώ πριν από την κορύφωση της κρίσης υπήρχε μια ασυδοσία, μετά το Μάρτιο του 2013 επικρατούν αυστηροί περιορισμοί και εξονυχιστικοί έλεγχοι από τις τράπεζες για παραχώρηση δανείων. Αυτό έχει μειώσει τις εγχώριες επενδύσεις και την κατανάλωση επιβραδύνοντας την οικονομική δραστηριότητα.⁸ Επί τούτου έχει παρατηρηθεί ότι έχουμε περάσει από μια κατάσταση ασυδοσίας στην απόλυτη ασφυξία. Αυτή η υπερβολή θα πρέπει να αναστραφεί. Πάνω απ' όλα οι κυπριακές τράπεζες έχουν περάσει σε ξένο έλεγχο. Μόνο ο Συνεργατισμός είναι σε κυπριακά χέρια αλλά υπό τον έλεγχο της Τρόικας. Εν ολίγοις είναι καθοριστικής σημασίας να αναθεωρηθεί η πολιτική που ακολουθείται.

Οι εξαγγελίες της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για νομισματική επεκτατική πολιτική στις 22 Ιανουαρίου 2015 αποτέλεσαν βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Σημειώνεται συναφώς ότι αν η νομισματική χαλάρωση

⁷ Ο Πρόεδρος Ρήγκαν μείωσε επίσης τις κοινωνικές παροχές και αύξησε ουσιαστικά τις επενδύσεις σε θέματα άμυνας ιδίως στα πλαίσια του περίφημου Star Wars. Με αυτό τον τρόπο έγινε αναδιανομή πόρων η οποία ευνόησε πρώτιστα τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της κοινωνίας.

⁸ Οι πλείστες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης ενώ αρκετά νοικοκυριά ασφυκτιούν. Έτσι ενώ υπάρχει ρευστότητα και η ΕΕ μέσω διαφόρων φορέων έχει διαθέσει κεφάλαια για επενδύσεις το ενδιαφέρον είναι ανύπαρκτο.

υιοθετείτο πριν 3-4 χρόνια τα πράγματα θα ήταν πολύ καλύτερα όχι μόνο για τη Νότια Ευρώπη αλλά και για την ΕΕ στο σύνολο της. Η πολιτική αυτή από μόνη της δεν μπορεί να επιλύσει τα υφιστάμενα προβλήματα. Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι σήμερα εκτός από τη νομισματική χαλάρωση απαιτείται και δημοσιονομική χαλάρωση. Παρεμπιπτόντως η προϋπόθεση στη νομισματική αυτή επέκταση - ότι για να επωφεληθούν οι χώρες που είναι σε μνημόνια πρέπει να συνεχίζουν να τα εφαρμόζουν - αποτελεί δώρο άδωρο.⁹

Εισηγήσεις Πολιτικής

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης χρειάζεται ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός πολιτικής. Στα πλαίσια αυτά επιγραμματικά προκρίνονται τα ακόλουθα:

1. Οι δύο μεγαλύτερες διαστάσεις της κυπριακής κρίσης είναι η πολιτική και η αξιακή. Με αυτό το σκεπτικό καθίσταται επιτακτική αναγκαιότητα η πολιτική ανανέωση, η αλλαγή οικονομικής φιλοσοφίας αλλά και προσώπων. Επιπρόσθετα, εκτός από την επιβαλλόμενη κατανομή ευθυνών θα πρέπει να προωθηθεί η εθνική συμφιλίωση καθώς και ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο. Στόχος είναι η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, η αξιοκρατία, η αλληλεγγύη και ένα νέο αξιακό σύστημα.
2. Είναι πολύ σημαντικό η κυβέρνηση να καταβάλει προσπάθειες για να πείσει τους εταίρους ότι επειδή οι αποφάσεις του Eurogroup τον Μάρτιο του 2013 ήταν υπερβολικές, σκληρές και τιμωρητικές χρειάζεται να δοθούν αντισταθμιστικά μέτρα στην Κύπρο. Λαμβάνοντας επίσης υπ' όψιν ότι οι ζημιές των κυπριακών τραπεζών ως αποτέλεσμα του κουρέματος του ελληνικού χρέους τον Οκτώβριο του 2011 ήταν πρωτοφανείς (περίπου €4,5 δισεκατομμύρια), που αντιστοιχούσαν γύρω

⁹ Σημειώνεται συναφώς ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα μπορούσε να εκπονήσει πρόγραμμα αγοράς ομολόγων από τις χώρες που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση. Μια τέτοια προσέγγιση θα είχε και αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

στο 25% του ΑΕΠ, η Κύπρος νομιμοποιείται να ζητήσει πολυδιάστατη στήριξη από τους εταίρους: από μια μορφή Marshall Plan έως στοχευμένη οικονομική στήριξη καθώς και ουσιαστική χαλάρωση των όρων του Μνημονίου. Με το ίδιο σκεπτικό επιβάλλεται να καταβληθούν ουσιαστικές προσπάθειες διαγραφής ολόκληρου ή μεγάλου μέρους του ποσού του ELA το οποίο μεταφέρθηκε στην Τράπεζα Κύπρου από τη Λαϊκή μετά την εκκαθάριση της τελευταίας.¹⁰ Είναι επίσης σημαντικό να υπάρξει απαίτηση από την ΕΕ για την παροχή κονδυλίων αντιμετώπισης της ανθρωπιστικής κρίσης.

3. Τον τελευταίο καιρό η κοινωνία παρακολουθεί άναυδη αλλά και με οργή και απαξίωση τα σκάνδαλα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Ενώ η μάχη για τη δικαιοσύνη πρέπει να δίδεται καθημερινά, ταυτόχρονα πρέπει να κατανοηθεί ότι αυτή δεν μπορεί να υποκαταστήσει την ανάγκη νέας οικονομικής πολιτικής.
4. Η σημαντικότερη πρόκληση της κυπριακής οικονομίας είναι η αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Χρειάζεται να καταρτισθούν διάφορα σχέδια αποπληρωμής χρεών τα οποία να περιλαμβάνουν συγκεκριμένα κίνητρα όπως μια σχετική μείωση των επιτοκίων. Θα ήταν επίσης σημαντικό να γίνει μια κατηγοριοποίηση των δανείων. Ταυτόχρονα είναι καθοριστικής σημασίας να καταβληθούν προσπάθειες για συνεννόηση και συμβιβασμό με την κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Στα πλαίσια αυτά χρειάζεται να αναβαθμισθεί ο θεσμός του τραπεζικού διαμεσολαβητή ο οποίος θα μπορεί να βοηθήσει ποικιλοτρόπως: για παράδειγμα, στην ανασυγκρότηση και επιμήκυνση των δανείων. Η επαναξιολόγηση της επιβολής τόκων υπερημερίας καθώς και τόκων που υπερβαίνουν το αρχικό κεφάλαιο είναι επίσης ένα μέτρο το οποίο πρέπει να εξεταστεί σοβαρά.

¹⁰ Ένα από τα επιχειρήματα που είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν είναι ότι ένα μεγάλο μέρος του ELA είχε μεταφερθεί στην Ελλάδα για τη στήριξη των υποκαταστημάτων της Λαϊκής.

5. Μια από τις αιτίες οι οποίες οδήγησαν στην κορύφωση του ιδιωτικού χρέους σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις ήταν οι πρακτικές παραχώρησης δανείων οι οποίες βασίζονταν κυρίως στις εξασφαλίσεις. Οι πρακτικές αυτές ήδη έχουν διαφοροποιηθεί άρδην καθώς η έμφαση δίνεται στην ικανότητα του οφειλέτη να εξυπηρετεί τις υποχρεώσεις του. Καίριας σημασίας σήμερα είναι και η απλοποίηση των διαδικασιών απόκτησης δανείων από φυσικά πρόσωπα και επιχειρήσεις. Μετά το Μάρτιο του 2013 επικρατούν αυστηροί περιορισμοί και εξονυχιστικοί έλεγχοι από τις τράπεζες για παραχώρηση δανείων. Αυτό έχει μειώσει τις εγχώριες επενδύσεις και την κατανάλωση επιβραδύνοντας την οικονομική δραστηριότητα. Αυτή η υπερβολή θα πρέπει να αναστραφεί. Σημειώνεται συναφώς ότι η χορήγηση νέων δανείων θα μειώσει το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων.
6. Ρευστοποιήσεις με όρους: Για να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων αλλά και διαφύλαξη της ποιότητας του χαρτοφυλακίου των τραπεζών χρειάζεται να υπάρξουν στοχευόμενες ρευστοποιήσεις. Οι τράπεζες παροτρύνονται να εξαντλήσουν όλες τις εναλλακτικές επιλογές για να μπορέσει ένας χρεώστης να αποπληρώσει το δάνειο του προτού οδηγηθεί στη ρευστοποίηση περιουσιακών του στοιχείων. Υπογραμμίζεται η σημασία η οποία πρέπει να δοθεί στην προστασία της πρώτης κατοικίας¹¹ και της μικρής επιχείρησης ούτως ώστε να διαφυλαχθεί η κοινωνική συνοχή.
7. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρξει μια γενναιόδωρη πολιτική ουσιαστικής μείωσης δανειστικών επιτοκίων για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, για παράδειγμα 3 χρόνια.¹² Μεταγενέστερα τα επιτόκια θα ανέλθουν στα κανονικά επίπεδα. Το πολύ χαμηλό επιτόκιο είναι ένα μέσο απρόσωπο,

¹¹ Έχει κατατεθεί η άποψη ότι η πρώτη κατοικία πρέπει να προστατευθεί μέχρι κάποιου καθορισμένου ποσού - η Βουλή έχει προτείνει τα €350.000.

¹² Υπήρξε ήδη μείωση στα καταθετικά επιτόκια και μικρότερη μείωση στα δανειστικά επιτόκια. Απαιτούνται όμως πιο τολμηρά βήματα.

καθολικό και αντικειμενικό που δεν θα αφήνεται σε περιπτώσιακές διαπραγματεύσεις.¹³

8. Το υπό διαμόρφωση Πλαίσιο για την Αφερεγγυότητα είναι ένα σημαντικό εργαλείο το οποίο θα βοηθήσει τόσο τα τραπεζικά ιδρύματα όσον και τους δανειολήπτες, φυσικά και νομικά πρόσωπα, για να μπορέσουν να χειριστούν τα υφιστάμενα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αλλά και να διευκολύνει στο μέλλον την παραχώρηση υγιών δανείων. Μέσα από την αξιολόγηση της οικονομικής θέσης των δανειοληπτών θα είναι δυνατόν να κρίνεται η φερεγγυότητα των δανειοληπτών και η δυνατότητά τους να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους.¹⁴
9. Είναι καθοριστικής σημασίας για τις τράπεζες να επανακτήσουν το κοινωνικό τους πρόσωπο. Αυτό θα συμβάλλει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού προς αυτές και κατ' επέκταση στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας. Η γενναιοδωρία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας νέας προσέγγισης αφού ο τραπεζικός τομέας έχει τη μεγαλύτερη ευθύνη για την οικονομική κρίση.
10. Μείωση κόστους λειτουργίας τραπεζών: Παρά το γεγονός ότι έχει μειωθεί το κόστος λειτουργίας των κυπριακών τραπεζών τα τελευταία δύο χρόνια, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω μείωσης του. Στα πλαίσια αυτά είναι δυνατόν να μειωθεί περαιτέρω ο αριθμός υποκαταστημάτων, να υπάρξουν εξοικονομήσεις σε θέματα προσωπικού αλλά και στοχευμένες μειώσεις απολαβών.¹⁵
11. Θα πρέπει να εξευρεθούν τρόποι αποζημιώσεων των καταθετών οι οποίοι επηρεάστηκαν από το κούρεμα. Δεν είναι λογικό να πληρώσει μια μικρή

¹³ Σημειώνεται συναφώς ότι η πρακτική διαγραφής χρεών συγκεκριμένων οργανισμών και «προσωπικότητων» πλήττει την αξιοπιστία του τραπεζικού τομέα.

¹⁴ Το Πλαίσιο για την Αφερεγγυότητα θα βοηθήσει τους δανειολήπτες με χαμηλό χρέος, χωρίς εισοδήματα και περιουσιακά στοιχεία να απαλλαχθούν πλήρως από μικρές μη εξασφαλισμένες οφειλές. Επιπρόσθετα είναι σημαντικό να προωθηθεί το συγκεκριμένο πλαίσιο το συντομότερο και με την ευρύτερη δυνατή συναίνεση.

¹⁵ Για παράδειγμα, δεν υπάρχει ορθολογιστική βάση για το ύψος των απολαβών των Διευθύνοντων Συμβούλων των τραπεζών.

συγκεκριμένη ομάδα καταθετών τα αμαρτήματα του τραπεζικού συστήματος και του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Η ρύθμιση αυτή δεν περιλαμβάνει τις μετοχές και τα αξιόγραφα καθώς οι επιλογές αυτές εμπεριείχαν κινδύνους/ρίσκο.

12. Μια νέα φορολογική μεταρρύθμιση η οποία θα λάβει υπ' όψιν την κοινωνική διάσταση καθώς και ένα πλέγμα κινήτρων για επενδύσεις, καταθέσεις και ενθάρρυνση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Η φιλοσοφία του όλου φορολογικού συστήματος θα ενσωματώνει την αρχή «χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές και ψηλές ποινές μη συμμόρφωσης». Μεταξύ άλλων, προκρίνονται τα ακόλουθα:

- i. Μείωση του ανώτατου συντελεστή στον Φόρο Εισοδήματος από 35% στο 30%.
- ii. Μείωση του ΦΠΑ από 19% στο 15% και από 9% στο 7%.
- iii. Μείωση της φορολογίας στα εισοδήματα από καταθέσεις από 30% στο 9,5%. Στόχος είναι η συγκεκριμένη φορολογία να επιστρέψει στα προηγούμενα επίπεδα ούτως ώστε να μην αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα σε Κύπριους και ξένους καταθέτες και επενδυτές. Η επαναφορά της ηρεμίας και της ομαλότητας στο τραπεζικό σύστημα αποτελεί απαραίτητη αν και όχι επαρκή προϋπόθεση εξόδου από την κρίση.
- iv. Μείωση του Εταιρικού Φόρου από 12,5% στο 10%.
- v. Μείωση της φορολογίας/συνεισφορά στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων και επαναφορά του στο προηγούμενο επίπεδο (6,8%).
- vi. Μείωση και εξορθολογισμός του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας ως ακολούθως:

€0 – 149.999	Απαλλαγή
€150.000 – 199.999	50 ευρώ
€200.000 – 999.999	0,0005% (μισό τοις χιλίοις)
€1.000,000 – 4.999.999	0,00075% (τρία τέταρτα τοις χιλίοις)

€5.000,000 – 9.999.999	0,001% (ένα τοις χιλίοις)
€10.000,000 και άνω	0,00125% (ένα και ένα τέταρτο τοις χιλίοις)

13. Για τη δημοσιονομική σταθερότητα προκρίνονται ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης χρονικής περιόδου. Στη σημερινή συγκυρία για την Κύπρο υπογραμμίζεται η στρατηγική σημασία μιας στοχευμένης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Στα πλαίσια αυτά είναι σημαντικό να υπάρξουν στοχευμένες δημόσιες δαπάνες και να ενθαρρυνθούν νέοι μοχλοί οικονομικής μεγέθυνσης. Μακροπρόθεσμα να μειωθούν οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ κάτω από το 40%. Στα πλαίσια αυτά επείγει η προώθηση του εξορθολογισμού δημοσίων δαπανών (π.χ. συνταξιοδοτικό, προϋπολογισμός για παιδεία κλπ).
14. Να μην υπάρξει οποιαδήποτε επιπρόσθετη μείωση μισθών στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα καθώς μια τέτοια εξέλιξη θα την ακολουθούσε μια νέα αλυσιδωτή μείωση μισθών σε όλη την οικονομία η οποία θα εμβαθύνει την κρίση. Αντί τούτου προκρίνεται η παγοποίηση μισθών στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα για άλλα δύο χρόνια. Παράλληλα θα πρέπει να γίνει μια εις βάθος έρευνα για την υιοθέτηση μιας εισοδηματικής πολιτικής στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα η οποία να είναι δίκαιη και αποτελεσματική.¹⁶
15. Ενθάρρυνση νέων τομέων οικονομικής δραστηριότητας και μοχλών ανάπτυξης. Στα πλαίσια αυτά να ενισχυθεί η προοπτική του ακαδημαϊκού και ιατρικού κέντρου, η προώθηση έρευνας και καινοτομίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αξιοποίηση ενεργειακών πόρων και την προώθηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Είναι επίσης δυνατό να προωθηθεί η προσέλκυση εταιρειών ψηλής τεχνολογίας στην Κύπρο με επιπρόσθετα φορολογικά κίνητρα. Προκρίνεται επίσης η επέκταση, διεύρυνση και εμβάθυνση του τουριστικού προϊόντος.

¹⁶ Μια τέτοια προσέγγιση προφανώς θα διαφοροποιήσει το υφιστάμενο σύστημα αυτόματης καταβολής προσαυξήσεων και ΑΤΑ.

16. Η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI) θα αυξήσει τη ρευστότητα των τραπεζών και θα τονώσει την εγχώρια οικονομική δραστηριότητα. Χρειάζονται συγκεκριμένα κίνητρα τα οποία να δοθούν σε διεθνείς εταιρείες για να επενδύσουν στη Κύπρο. Ανάμεσα σε άλλα προτείνονται φορολογικά κίνητρα σε ξένους διευθύνοντες συμβούλους (CEO) και οικονομικούς συμβούλους (CFO), καθώς και η δημιουργία μιας προνομιακής υπηρεσίας (red carpet service) η οποία, μεταξύ άλλων, θα ασχολείται με θέματα αδειών εργασίας και παραμονής. Επιπρόσθετα, είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός ξεκάθਾਰου οδικού χάρτη για τις επιχειρήσεις από την κυβέρνηση καθώς και η απλοποίηση γραφειοκρατικών διαδικασιών.
17. Εξυγίανση και αναβάθμιση του δημόσιου βίου περιλαμβανομένης και της δημόσιας διοίκησης. Μείωση του προσωπικού στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα ως αποτέλεσμα διαφόρων μέτρων (π.χ. φιλοσοφία της εναλλαξιμότητας). Προώθηση της ενοποίησης των δήμων και άλλων υπηρεσιών.¹⁷ Είναι επίσης σημαντική η ριζική αναδιάρθρωση υπηρεσιών και χρήση της πληροφορικής σε όλα τα επίπεδα eGovernment.
18. Αναθεώρηση των συνταξιοδοτικών σχεδίων με τρόπο που να αποκαθίσταται η ισοτιμία των πολιτών και ο οικονομικός ορθολογισμός. Σημειώνεται ότι είναι αδιανόητη η παροχή πέραν της μιας σύνταξης σε αφυπηρητήσαντα δημόσια πρόσωπα. Είναι επίσης σημαντικό να ορισθεί ανώτατο και κατώτατο ποσό σύνταξης.
19. Είναι καθοριστικής σημασίας να γίνεται συστηματική μελέτη όλων των συναφών ζητημάτων. Πέραν της συνεχούς αξιολόγησης της οικονομικής κατάστασης είναι σημαντικό να μελετούνται και συγκεκριμένοι τομείς ξεχωριστά. Για παράδειγμα, ιδιαίτερη σημασία έχει ο ασφαλιστικός τομέας. Με το ίδιο σκεπτικό αξίζει να μελετηθούν περιπτώσεις χωρών

¹⁷ Η επένδυση στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση με τη βοήθεια και ευρωπαϊκών προγραμμάτων καθώς και η αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στον κυβερνοχώρο είναι πολύ σημαντικά ζητήματα.

που αντιμετώπισαν παρόμοια προβλήματα και πως τα διαχειρίστηκαν. Αποτελεί απρονοησία και απεισκευσία η τυφλή και άνευ προβληματισμού υλοποίηση όλων των απαιτήσεων της Τρόικα.

20. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις εξελίξεις στην Ελλάδα, η Κύπρος καλείται να είναι έτοιμη για όλα τα ενδεχόμενα, περιλαμβανομένου της χρεοκοπίας και της εξόδου της χώρας (Ελλάδας) από την Ευρωζώνη.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας